

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П. Котляревського**

**Оркестровий факультет
Кафедра народних інструментів України**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для проведення індивідуальних занять з дисципліни

Диригування

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 025 Музичне мистецтво

Харків, 2024

Методичні рекомендації до проведення індивідуальних занять з навчальної дисципліни «Диригування» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво. 7 с.

Рецензенти:

кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувачка кафедри народних інструментів Дніпровської академії музики Башмакова Наталія Вікторівна;

кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського Дяченко Юрій Станіславович.

Методичні рекомендації містять перелік тем та визначають тривалість індивідуальних занять для їх опанування. По кожній з тем зазначені мета заняття і очікувані результати роботи. У розділі «Зміст індивідуальних занять» надано детальний опис перебігу заняття і форм роботи, що застосовуються, методичні поради щодо підвищення ефективності опанування і удосконалення практичних навичок диригування. Методичні рекомендації містять перелік актуальних рекомендованих джерел інформації.

Укладач: Андрій СТРИЛЕЦЬ, доцент кафедри народних інструментів України, доктор мистецтва, доцент

Методичні рекомендації розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної ради та Вченої ради ХНУМ, протокол № 5 від «25» березня 2024р.

1. Анотація навчальної дисципліни

Курс навчальної дисципліни «Диригування» є фундаментальним та професійно-орієнтовним у вивченні циклу фахових і практичних дисциплін здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-2 курсу навчання оркестрового факультету кафедри народних інструментів України ХНУМ імені І. П. Котляревського спеціальності 025 «Музичне мистецтво» фахової профілізації «Народні інструменти». Курс складено відповідно до освітньо-наукової програми «Музичне мистецтво» підготовки магістрів та навчального плану, згідно з вимогами Європейської кредитно-трансферної накопичувальної системи. Опанування дисципліни надає здобувачу освіти змогу оволодіти професійними навичками в диригентській діяльності та отримати додаткову професійну кваліфікацію «Диригент оркестру народних інструментів». Курс дисципліни викладається для здобувачів освіти, які попередньо вивчали дисципліни «Основи диригування» та «Диригування» протягом всього періоду підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр. Мова викладання – українська.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування комплексу професійних компетентностей для прийняття правильних самостійних рішень під час конкретної роботи (керівництво оркестром, диригування) пов'язаної зі становленням, розвитком і творчою діяльністю оркестру народних інструментів різного складу, (капели бандуристів) у реальних виробничих умовах.

Завдання дисципліни: підготувати висококваліфікованого диригента; створити теоретичне підґрунтя для його подальшої плідної професійної діяльності; продовжити процес формування особистості музиканта-організатора – виконавця і керівника колективу; забезпечити закріплення практичних навичок з технології диригування та методики роботи з оркестром під час практики; сформувати змістовний кейс диригентського концертного репертуару.

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає проведення індивідуальних занять та самостійну роботу студентів.

2. Методичні вказівки до проведення індивідуальних занять для здобувачів денної форми навчання

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення індивідуальних занять в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані і складає для студентів денної форми навчання 64 години.

Тема 1. Розвиток фахових вмінь та навичок диригента

Тривалість індивідуальних занять 16 годин.

Мета: удосконалення комплексу диригентських вмінь та навичок.

Зміст індивідуальних занять: в процесі роботи над музичними творами програми відбувається корекція і удосконалення всього комплексу диригентської технології здобувача освіти, відповідно до вимог освітньо-наукової програми другого (магістерського) рівня вищої освіти. Акцент робиться на вивчення і виконання творів великої форми українських та зарубіжних композиторів XVIII-XX століття. Під час роботи в класі рекомендується максимально обмежити вербальні пояснення і в комунікації з концертмейстерами (уявним оркестром) користуватися виключно мануальною диригентською технікою. Окрім пояснень і рекомендацій, викладач активно використовує практичні та наочні методи навчання, власним показом ілюструючи висловлені побажання та демонструючи технічно досконалі варіанти диригентської аплікатури.

Під час кожного заняття відбувається обговорення досягнень і недоліків, які слід виправити. Для їх об'єктивного і всебічного аналізу корисним є застосування відео і аудіо записуючих гаджетів (достатньо смартфона). Перегляд записів дозволяє змістовно розглянути всі деталі процесу диригування, оцінити всі компоненти диригентської презентації музичного твору – технологію диригування, емоційно-артистичну подачу, адекватність відображення змісту. Протягом занять проводиться обговорення складових письмових анотацій до музичних творів, а саме, різні аспекти диригентського аналізу партитури.

Очікувані результати: покращення диригентських навичок здобувача освіти.

Тема 2. Індивідуалізація диригентської техніки.

Тривалість індивідуальних занять 16 годин.

Мета: підкреслити особистісні творчі риси шляхом формування «індивідуального обличчя» у диригентській техніці здобувача освіти, напрацювати комплекс навичок роботи з солістами.

Зміст індивідуальних занять: під час занять зусилля викладача спрямовано на виявлення особистісних рис у диригентській техніці здобувача освіти та підсилення найкращих з них. В процесі роботи над музичними творами програми здобувачу освіти надається повна свобода у виявленні власних творчих інтенцій, застосуванні різноманітних технічних прийомів, реалізації креативних підходів у комунікації з концертмейстерами (оркестром). Отже, молодий диригент має змогу проявити свою унікальність, продемонструвати певну «манеру» і, одночасно, перевірити її дієвість у взаємодії з виконавцями. Ґрунтовна аналітично-селективна щодо отриманих результатів дозволяє виявити найсильніші творчі риси та найбільш яскраві і природні прояви техніки диригування здобувача освіти. Таким чином, подальша робота може бути сконцентрована на їх удосконаленні.

Іншим напрямом роботи є набуття комплексу навичок роботи з солістом(ами). Для цього до програми залучається оркестровий акомпанемент. Під час занять в класі роль «соліста» може виконувати не тільки запрошений виконавець, а й один з концертмейстерів. При цьому відбувається максимально реалістичне моделювання особливостей такого типу диригентської роботи. А саме, запобігання втручання у виконавську інтерпретацію соліста, створення акустично комфортних умов для звучання його партії, опанування засобами комунікації з солістом, формування вмінь терміново корегувати звучання акомпануючого оркестру і варіювати сталу інтерпретацію відповідно до творчих прагнень соліста.

Очікувані результати: покращення диригентської техніки здобувача освіти з акцентом на його творче «Я», набуття фахових вмінь роботи з солістами.

Тема 3. Диригентські засоби реалізації художнього задуму.

Тривалість індивідуальних занять 16 годин.

Мета: удосконалення вмінь визначення і застосування слухних диригентських засобів практичної реалізації художнього змісту, напрацювання навичок варіювати диригентську аплікатуру відповідно до творчих завдань.

Зміст індивідуальних занять: під час роботи над музичними творами програми відбувається всебічний аналіз арсеналу доступних диригенту засобів реалізації художнього змісту. Порівнюючи фактичні результати виконавської комунікації з концертмейстерами (на рівні власного досвіду, відчуттів, в процесі перегляду відео запису виконання конкретного твору) викладач разом зі здобувачем освіти оцінюють відповідність різних компонентів диригентської технології для вирішення певних творчих завдань, визначаючи найбільш природні і слухні. Під час занять відбувається селекція прийомів диригентської аплікатури в напрямку дієвості їх впливу для отримання бажаного звучного результату. Викладач пропонує здобувачу освіти застосовувати кілька аплікатурних варіантів для одного і того ж фрагменту музичного твору, акцентуючи різні виконавські компоненти. Також практикується форма роботи, коли здобувач освіти під час диригування концертмейстерами (дослухаючись до порад викладача) пересуває змістовні наголоси вже сталої виконавської інтерпретації без попередньої підготовки. Така методика сприяє розвитку креативного творчого мислення і підвищує здатність молодого диригента приймати правильні самостійні рішення.

Велика увага приділяється глибокому всебічному аналізу нотного тексту партитури і правильному тлумаченню композиторських ремарок. Визначається максимально повний перелік чинників, які впливають на адекватність виконавської інтерпретації та вичерпне розкриття драматургії і змісту музичного

твору. При цьому ретельно розглядаються властивості кожного і питома вага його впливу на кінцевий результат. Здобувачу освіти пропонується обґрунтувати власну виконавську інтерпретацію кожного з творів програми.

Очікувані результати: формування кейсу сталих аналітичних інструментів для створення адекватної виконавської інтерпретації та практичних диригентських навичок інтерпретаційного варіювання.

Тема 4. Напрацювання досконалої диригентської техніки.

Тривалість індивідуальних занять 16 годин.

Мета: удосконалення виконавської майстерності диригента до рівня професійного фахівця.

Зміст індивідуальних занять: викладач акцентує увагу здобувача освіти на унікальності «диригентської мови», як змісті багаторівневої комунікації між диригентом і оркестрантами, та диригентському жесті, як головному засобі трансляції інформації. Формується розуміння відповідальності диригента за всі виконавські аспекти творення оркестром звучного тексту. Під час занять виявляються та піддаються ретельному аналізу будь-які, навіть мінімальні, недоліки у диригентській техніці здобувача освіти з метою їх подолання. Викладач разом зі здобувачем освіти віднаходять найбільш рельєфні, інформативні і ефективні варіанти диригентської аплікатури.

Робота в класі повністю орієнтована на репетиційний процес оркестрового колективу. Окреслюється весь комплекс завдань, які повинен опрацювати диригент до першої зустрічі з оркестром. Формується алгоритм практичної підготовки диригента до оркестрової репетиції. Викладач знайомить здобувача освіти з організаційною складовою професії диригент: від вимог до матеріального забезпечення до складання графіку робіт і навичок планування часу оркестрової репетиції. Формуються навички прогнозування організаційних проблем та моделювання засобів їх подолання. На цьому етапі здобувач освіти повинен мати стале розуміння щодо етики творчої і виробничої комунікації з колективом оркестрантів. В процесі роботи в класі піддаються всебічному аналізу результати практичної роботи здобувача освіти з оркестровим колективом (підготовчі репетиції до презентації програми Державної атестації) з акцентом на психологічні аспекти спілкування, напрацювання навичок самоконтролю та прогнозування і упередження конфліктних ситуацій. Вивчаючи програму Державної атестації під час занять в класі, здобувач освіти моделює акт публічного виступу в усіх можливих аспектах діяльнісної комунікації.

Очікувані результати: завершення формування комплексу диригентських компетенцій, практичне втілення набутих навичок в процесі підготовки до публічної презентації (концертного виступу) програми Державної атестації.

3. Методичні вказівки до проведення індивідуальних занять для здобувачів заочної форми навчання

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення індивідуальних занять в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані і складає для здобувачів заочної форми навчання 24 години.

Теми, мета індивідуальних занять та очікувані результати навчання для здобувачів денної і заочної форми навчання повністю ідентичні. Зміст індивідуальних занять теж в цілому схожий, деякі відмінності пов'язані зі значно скороченою тривалістю занять. Замість 16 годин індивідуальних занять на кожен тему у денної форми навчання, здобувач освіти заочної форми має 6. Тому робота в класі відбувається більш інтенсивно. Подання інформації, опанування і корегування навичок диригентської технології, аналітична робота над різними компонентами диригентського комплексу відбуваються у стислому режимі.

Опанування дисципліни здобувачами вищої освіти ступеня магістр передбачає, що студент заочної форми навчання має реальну практику роботи з колективом і таким чином удосконалює комплекс своїх диригентських компетенцій.

4. Рекомендовані джерела

1. Горбаль Я. (2019). Комунікативні аспекти діяльності диригента. *Науковий вісник Одеської держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової*. 28 (2), 106–117.
<https://doi.org/10.31723/2524-0447-2019-28-2.9>
2. Кириленко Я. О. (2020). *Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки*. НМЦВД Київського університету імені Бориса Грінченка.
3. Лошков Ю. І. (2002). *Володимир Андрійович Комаренко*. Харківська державна академія культури.
4. Макаренко Г. (2007). Творчість диригента: естетична цінність гармонії. *Київське музикознавство : зб. ст. Нац. муз. акад. України імені П. І. Чайковського*, (23), 160–170.
5. Мурза С. А. (2021). *Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен : компаративно-технологічний підхід*. [Автореф. дис. канд. мистецтвознавства Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової].
6. Мурза С. А. (2019). Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу. *Науковий вісник Одеської держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової*, 29 (1), 42–51.
<https://music-art-and-culture.com/index.php/music-art-and-culture-journal/article/view/470/852>

7. Ракочі В. О. (2020). *Оркестр у музичному просторі Європи XVII-XXI століть. Витоки. Трансформації. Концепції*. КМAM імені Р. М. Глієра. ПП Лисенко М. М..

8. Стрілець А. М. (2021). Теоретичні засади виховання диригента оркестру народних інструментів. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. ст. Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П.Котляревського, 61, 26–49.

<https://intermusic.kh.ua/vypusk61.pdf>

9. Стрілець А. М. (2021). Формування оригінального репертуару для оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П. Котляревського як історична місія Харківських композиторів (1950-1960). *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. ст / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського, 60, 216–238.

<https://intermusic.kh.ua/vypusk60.pdf>

Додаткові джерела інформації

1. [Adenot, P. \(2015\) The orchestra conductor. Transposition](#) [Online], 5 | 2015, Online since 22 November 2015, connection on 30 July 2019.

DOI : 10.4000/transposition.1296

<http://journals.openedition.org/transposition/1296>

2. Biasutti, M. (2013). Orchestra rehearsal strategies: Conductor and performer views. *Musicae Scientiae*. 17(1), 57–71.

DOI: 10.1177/1029864912467634

<https://www.researchgate.net/publication/258173330>